

НАПИСАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ РОЗРОБОК ТА МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ (методичні рекомендації*)

Загальні вимоги

У методичних рекомендаціях значне місце відводиться складанню викладачами та майстрами виробничого навчання методичних розробок теоретичних і практичних занять (уроків).

Мета методичних розробок – бажання автора методичної розробки поділитися своїм педагогічним досвідом з колегами. У процесі виконання методичної розробки відбувається підвищення педагогічної майстерності автора.

Мета методичних рекомендацій – надати деяку допомогу керівникам навчальних закладів і головам методичних комісій в керівництві процесом методичних розробок, а викладачам і майстрам виробничого навчання допомогти в безпосередньому виконанні розробок.

При написанні методичної розробки автори мають керуватися такими критеріями:

- *актуальність і перспективність* — наявність освітньої проблеми, складність та актуальність якої відповідає навчальним запитам, життєвим потребам, інтересам учасників проекту; можливість практичного використання розробки іншими психологами при організації науково-дослідницької діяльності учнів;
- *достатній теоретичний рівень та дослідницький характер* — тема розробки має бути розглянута на сучасному рівні розвитку відповідної науки. У роботі мають бути представлені елементи дослідження (якщо робота над проблемою ведеться більше, ніж 2 роки), достатня кількість джерел;
- *новизна та прогресивність* — внесення нових, оригінальних елементів в організацію педагогічного процесу, ефективне застосування прогресивних моделей організації навчання, виховання, розвитку особистості, застосування інноваційних методів, способів педагогічної діяльності;
- *відповідність віковим особливостям аудиторії* — відповідність матеріалу програмам для загальноосвітніх навчальних закладів;
- *результативність і дієвість* — стабільно високий рівень розвитку та освіченості учасників проекту, суттєві позитивні зрушення у сформованості основних компетенцій (як кінцевий результат роботи над проблемою);
- *практичне застосування* — наявність аналізу та узагальнень щодо пропозицій практичного застосування даної розробки, спрогнозованості результату.

Методична розробка повинна мати такі структурні елементи:

- зміст;
- вступ (передмова);
- основна частина
- висновки;
- список використаної літератури;
- додатки.

Зміст або тематичний план.

Вступ, у якому розкриваються тема розробки, її теоретичні основи, конкретизуються мета й основні завдання, пояснюється, на кого розрахована розробка, як вона співвідноситься з навчальним процесом тощо.

Основна частина, яка за змістом має відповідати темі, підпорядковуватися основній меті та завданням, містити опис методики викладання навчального матеріалу. В основній частині вказується специфіка використання розробки в залежності від віку учнів, умов навчального закладу, підготовки педагогів; подаються рекомендації щодо її найбільш ефективного використання в залежності від матеріалу, умов, етапу організації дослідницької діяльності. Основна частина складається з чотирьох розділів: теоретичний,

дослідницький, профілактичний (корекційні проекти тощо) та рекомендації всім учасникам навчально-виховного процесу (учні, педагоги, батьки) з розглянутого питання.

Висновки містять результати власного досвіду роботи, рекомендації щодо практичного використання методичної розробки іншими педагогами, можливостей роботи за даною методикою в різних умовах

У *додатках* наводяться довідково-інформаційний матеріал (таблиці, ілюстрації, схеми, рисунки), а також переліки тем дослідницьких робіт у наукових галузях, що розглядаються, орієнтовні форми вимог до проведення досліджень, приклади оформлення їх результатів, протоколів тощо.

На титульному листі методичної розробки має бути зазначена така інформація: міністерство освіти; управління освіти; психологічна служба; назва роботи; населений пункт, рік. На другій сторінці вказуються ініціали автора, назва роботи, на яку аудиторію розрахована, кількість сторінок, коротка анотація. На останній сторінці – повністю назва роботи, прізвище, ім'я та педагогічне звання автора. У разі використання на обкладинці малюнків та інформації третіх осіб – вказати автора або дати посилання.

Обсяг роботи – не менше 10-ти друкованих сторінок.

Вимоги до технічного оформлення матеріалів

Комп'ютерний набір: текстовий редактор Word, шрифт 14 пт, Times New Roman, міжрядковий інтервал — 1,5, з одного боку білого паперу формату А-4.

Поля: ліве, верхнє та нижнє — не менше 20 мм; праве — не менше 10 мм.

Текстова частина має бути чорного кольору. Всі сторінки, враховуючи ілюстрації та додатки, нумеруються. Першою сторінкою вважається титульна, на якій цифра 1 не ставиться.

Методичні рекомендації розглядають наступні питання:

- 1) тематику методичних розробок;
- 2) структуру й зміст методичних розробок теоретичних занять (уроків);
- 3) структуру й зміст методичних розробок з практичних занять (уроків).

Тематика методичних розробок

Методичні розробки мають торкатися питань навчально-виховної роботи викладацького складу з учнями (дорослим населенням). Наведемо більш-менш оптимальний перелік рекомендованих питань методичних розробок:

1. Методика й організація викладання предметів професійно-теоретичної підготовки.
2. Методика й організація проведення виробничого навчання.
3. Методика й організація проведення окремих уроків (занять).
4. Методика й організація проведення уроків з окремих тем програми.
5. Методика й організація проведення уроків з окремих розділів програми.
6. Методика й організація проведення уроків з окремих предметів або видів навчання.
7. Використання окремих методів навчання.
8. Використання окремих принципів дидактики в навчальному процесі.
9. Наочні засоби у викладанні та методика використання їх.
10. Вивчення та впровадження в навчальний процес досвіду роботи передовиків виробництва.
11. Вивчення та впровадження в навчальний процес передової техніки та інноваційних технологій.
12. Вивчення та впровадження в навчальний процес досягнень науки й техніки.
13. Вивчення та впровадження в навчальний процес інноваційних технологій виробництва.
14. Методичні підходи до виконання учнями домашніх завдань.
15. Обладнання навчальних аудиторій, кабінетів, лабораторій та майстерень.

16. Обладнання окремих робочих місць учнів.
17. Обладнання робочих місць викладачів і майстрів виробничого навчання в лабораторіях та майстернях.
18. Шляхи активізації учнів на уроці.
19. Підготовка викладача (майстра виробничого навчання) до уроку.
20. Робоча документація викладача (майстра виробничого навчання) на уроці.
21. Робоча документація учня на уроці.
22. Навчання учнів користуватися технічною документацією.
23. Різні питання виховної роботи з учнями.
24. Методика проведення бінарних уроків.
25. Методика формування професійної культури учнів ПТНЗ.
26. Взаємозв'язок складових у системі виховної роботи у ПТНЗ.
27. Методичні підходи та теоретичні основи гуманітаризації професійної освіти.
28. Здібності учнів і принципи їх урахування в підготовці до професійної праці.
29. Впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес.
30. Формування управлінських навичок в учнів ВПУ.
31. Розвиток системного творчого мислення та пізнавального інтересу учнів до ідейно-моральної спадщини, культурно-історичних традицій українського народу.
32. Роль і місце класного керівника у становленні духовної культури учня.
33. Психолого-педагогічні аспекти діагностики й прогнозування виховного процесу.
34. Діагностико-психолого-педагогічний ключ розуміння особистості учня та вироблення індивідуальної програми розвитку.
35. Тощо.

Розглянемо більш детально кожен з тем методичних розробок. В методичній розробці щодо методики й організації проведення окремих уроків занять слід торкатися всіх аспектів проведення уроку - від першого слова викладача (майстра виробничого навчання) до останнього. Структура й зміст таких розробок детально будуть описані нижче.

В методичних розробках з організації проведення окремих тем програми, проведення уроків з цілих тем і розділів програм (предметів), крім описання методики та організації проведення окремих уроків, треба рекомендувати розподілення матеріалу по окремих уроках, послідовність проходження теми (розділу), організацію повторення й контролю знань учнів, використання методів навчання тощо. Ці методичні розробки мають значний обсяг й трудомісткі. Наведемо орієнтовні схеми методичних розробок з предметів професійно-теоретичної підготовки та виробничого навчання з професії.

№ з/п	Орієнтовна схема методичної розробки з предмета професійно-теоретичної підготовки
1.	Розподіл програми предмета на теми
2.	Характеристика кожної теми
3.	Розподіл кожної теми на підтеми й уроки
4.	Комплексне методичне забезпечення кожної теми
5.	Навчально-виховні завдання, які реалізуються під час вивчення кожної теми
6.	Характеристика навчально-матеріальної бази, яка має бути задіяною при вивченні кожної теми

7.	<p>Організація та методика кожного уроку кожної теми:</p> <ul style="list-style-type: none"> - тема уроку; - мета уроку; - тип уроку; - структура уроку; - зміст уроку (план-конспект уроку); - форми роботи; - методичні рекомендації до проведення уроку; - список рекомендованої літератури для викладача та учнів
----	---

№ з/п	Орієнтовна схема методичної розробки з виробничого навчання
1.	Розподіл програми виробничого навчання з професії на теми
2.	<p>Характеристика кожної теми:</p> <ul style="list-style-type: none"> - роль і місце в загальній структурі виробничого навчання; - основні навчально-виховні завдання; - особливості вивчення навчального матеріалу; - рівень формування вмінь і навиків; - зв'язок з предметами загальнотехнічної та професійно-технічної підготовки
3.	Розподіл вивчення теми на підтеми та уроки
4.	<p>Послідовність вивчення прийомів та методів (способів) виконання робіт на кожному уроці:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зміст і послідовність виконання вправ; - розподіл часу; - методика керівництва вправами: вступний інструктаж; поточний інструктаж; заключний інструктаж;
5.	<p>Матеріально-технічне забезпечення на кожний урок:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інструменти; - пристосування; - матеріали; - прилади; - засоби навчання учнів самоконтролю та взаємоконтролю тощо
6.	<p>Рекомендації щодо підбору навчально-виробничих робіт для кожного уроку:</p> <ul style="list-style-type: none"> - навчально-технічні вимоги; - орієнтовний перелік робіт з врахуванням специфіки конкретного виробництва
7.	<p>Навчально-технічна документація на кожний урок:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інструкції; - інструкційно-технологічні карти; - таблиці типових помилок; - критерії оцінювання робіт
8.	<p>Технічні та наочні засоби на кожний урок:</p> <ul style="list-style-type: none"> - плакати; - схеми; - моделі; - макети; - тренажери
9.	<p>Методичні рекомендації щодо організації та проведення занять за даною темою на уроках виробничого навчання. Рекомендації даються до:</p> <ul style="list-style-type: none"> - теми в цілому; - вузлових розділів; - проведення окремого уроку; - структурного елемента уроку

10.	<p>Форми та послідовність проведення занять виробничого навчання в умовах виробництва:</p> <ul style="list-style-type: none"> - програма виробничого навчання в умовах виробництва; - організація та методика керівництва роботою учнів; - шляхи вирішення навчально-виховних завдань; - характеристики типових об'єктів роботи; - складання графіка переміщення учнів по робочих місцях; - методичні рекомендації щодо проведення виробничого навчання в умовах виробництва до теми в цілому та основних підтем
11.	<p>Форми та послідовність проведення виробничої практики:</p> <ul style="list-style-type: none"> - програма виробничої практики; - способи засвоєння передових прийомів праці; - робота з наставниками; - зв'язки з виробничим колективом; - бригадна організація праці учнів; - керівництво бригадою; - методичні рекомендації щодо проходження виробничої практики тощо

До виконання методичних розробок з предмета чи теми варто підходити тільки після оволодіння методикою розробки окремих уроків.

Методичні розробки з окремих предметів складаються з усього того, з чого й розробки окремих тем і розділів. Такі розробки є, по суті, великими методичними посібниками, що може бути під силу тільки викладачам і майстрам виробничого навчання з чималим педагогічним досвідом та знанням педагогіки й методики навчання.

Велике значення мають розробки з застосуванням під час викладання окремих методів навчання, наприклад:

1) застосування бесіди при вивченні матеріалу теми, розділу або цілого предмета;

2) застосування кінофільму, мультимедіа при вивченні окремих тем, розділів або предметів;

3) застосування екскурсій у навчанні;

4) застосування методу вправ при вивченні якоїсь теми, розділу, предмета тощо.

У розробках цього типу викладач і майстер виробничого навчання будуть торкатися тільки питань застосування окремих методів і не торкатися інших сторін уроку, або торкатися, але на стільки. На скільки це буде сприяти засвоєнню питання.

Майже такий же характер будуть носити й методичні розробки з використання окремих принципів дидактики в навчанні. При розробці викладач буде торкатися тільки одного питання. Розробками цих типів можуть бути, наприклад:

1) використання принципу наочності у викладанні якогось предмета, розділу, теми чи окремого уроку (заняття). Тут викладач або майстер виробничого навчання буде рекомендувати які наочні засоби більш доцільно використовувати, опише методику використання їх. Інших питань буде торкатися в тій чи іншій мірі, якщо вони будуть сприяти розкриттю основного питання;

2) доказовість і переконливість під час проведення занять з окремих предметів, розділів, тем тощо. У цих розробках викладачі та майстри виробничого навчання будуть описувати засоби, за допомогою яких пояснення можна зробити переконливим і доказовим;

3) національна ідея та ідейна направленість уроку. Тут автори порекомендують як забезпечити ідейну направленість занять, як досягти здійснення виховних завдань на заняттях (уроках);

4) систематичність і послідовність у процесі проведення занять з предметів, розділів, тем на окремих уроках. Тут мають бути розглянуті наступні питання:

- в якій послідовності подавати матеріал;

- досягнення якої мети забезпечить дана послідовність;

- як буде забезпечуватися отримання учнями системи занять, а не відірваного розрізненого матеріалу (інформації).
- Подібні розробки можуть бути виконані з інших принципів навчання.

Значне місце в тематиці методичних розробок має бути відведено питанням позакласної виховної роботи з учнями. Методичними розробками на цю тему можуть бути, наприклад:

- 1) розвиток соціальної активності учнів через різні форми дитячого самоврядування;
- 2) методика розкриття творчого потенціалу учнів через діяльність клубів за інтересами;
- 3) підготовка й проведення вечорів, диспутів, зустрічей із знатними людьми;
- 4) зміст і форми педагогічної взаємодії суб'єктів виховного впливу;
- 5) місце та роль класного керівника в системі суб'єктів педагогічної взаємодії;
- 6) психолого-педагогічні проблеми діагностики та прогнозування виховного процесу;
- 7) класний керівник і батьки: партнерство й співпраця у вихованні через діагностичне спілкування;
- 8) Методика підготовки та проведення вечорів, диспутів, зустрічей з видатними людьми тощо.

У навчальному процесі значну увагу треба приділяти досвіду роботи досвідченим виробничникам, інноваційним технологіям і техніці, науковим досягненням. Методичні розробки на цю тему покажуть, як самим викладачам і майстрам виробничого навчання вивчити ці питання та як ознайомити з ними учнів.

Забезпеченню високої якості навчання та відпрацюванню навичок самостійної роботи з вивченого матеріалу сприяють домашні завдання. Питанням змісту та характеру домашніх завдань з різних предметів можуть бути присвячені методичні розробки викладачів і майстрів виробничого навчання.

Цінними можуть бути розробки, присвячені обладнанню аудиторій, лабораторій та майстерень. Виходячи з аналізу вимог кваліфікаційних характеристик, змісту програм та рівня підготовки учнів, в методичних розробках слід подати опис розташування та обладнання робочих місць з педагогічним обґрунтуванням.

Методичних розробок заслуговують питання активних методів і форм навчання, в яких можна описати як слід проводити активне навчання на теоретичних і практичних заняттях.

Успіх викладача й майстра виробничого навчання в значній мірі залежить від їхньої підготовки до занять (уроку).

Ця підготовка складається з:

- 1) читання спеціальної літератури;
- 2) вивчення всіх новинок з даної теми;
- 3) ознайомлення з підготовкою учнів до даного питання;
- 4) самостійне виконання роботи (завдання) викладачем і майстром виробничого навчання;
- 5) продумування методики проведення занять тощо.

Всі ці питання можуть бути висвітлені в методичних розробках, що може стати хорошим засобом допомоги (фундаментом) молодим викладачам і майстрам виробничого навчання.

В навчальних закладах існує чимало неузгодженостей як в змісті, так і в формі робочих документів викладачів, майстрів виробничого навчання та учнів. Цим питанням варто присвятити методичні розробки (інструкційні та технологічні карти), з обґрунтуванням того, чому пропонуються саме такі за формою та змістом, чого можна цим досягти тощо.

Учнів треба вчити самостійно опановувати новими машинами і механізмами, інноваційними технологіями тощо. В стінах навчального закладу треба вчити їх

користуватися технічною документацією. Методичні рекомендації можуть бути присвячені питанням якими довідниками, альбомами, кресленнями, керівництвами, таблицями, бібліотечними каталогами тощо треба навчитися користуватися учням і як це зробити.

Будь-яке питання навчально-виховної роботи може бути темою методичної розробки й ними треба займатися. Але методичні розробки можуть бути повноцінними, якщо в них буде глибоке обґрунтування всього рекомендованого, якщо вони написані за формулою:

Що –дати, пояснити, показати тощо;

Як – дати, пояснити, показати тощо;

Чому – дати саме це, саме так, а не інакше.

Із усіх розглянутих методичних розробок найскладнішими за формою та змістом ті, які присвячені описанню окремих уроків (занять) теоретичного й практичного навчання.

Методичні розробки з уроків теоретичної підготовки

Структура методичних розробок з уроків теоретичної підготовки може бути поділена на два розділи:

- 1) характеристика й навчально-виховна задача теми уроку;
- 2) методичні рекомендації з проведення уроку.

Характеристика й навчально-виховна задача теми уроку

У цьому розділі варто висвітлити наступні питання:

- 1) роль і значення матеріалу даної теми в підготовці кваліфікованого робітника (фахівця, спеціаліста);
- 2) ступінь складності теми загалом або окремих її частин;
- 3) характерні особливості даної теми;
- 4) характеристика підготовленості учнів до сприйняття матеріалу теми;
- 5) зв'язок матеріалу даної теми з матеріалом наступних тем;
- 6) знання та вміння, які будуть отримані та розширені на даному уроці;
- 7) виховні задачі, які мають бути вирішені на уроці.

У процесі підготовки до уроку викладач повинен чітко й виважено уявити, яке значення має матеріал теми у формуванні учня як фахівця. Це дозволить викладачу на уроці: переконати учнів у необхідності сумлінно й глибоко вивчати матеріал; вести пояснення цього матеріалу цілеспрямовано.

Упродовж тривалого читання одного й того предмета, викладач починає впевнюватися, що матеріал легкий і є зрозумілим для учнів, і що не треба задумуватися над методикою викладання, щоб зробити своє пояснення більш зрозумілим. Результат такого неправильного висновку зрозумілий: засвоєння матеріалу учнями на уроці стає неповним, виникає необхідність в значному доопрацюванні його вдома, що іноді призводить до втрати учнями віри в свої сили, здібності. Щоб цього не відбувалося, викладач повинен перед уроком чітко уявити собі складність як всього матеріалу теми, так й окремих її частин. Крім того, викладачу треба орієнтуватися на ступінь підготовленості учнів, щоб правильно концентрувати увагу на нових для них поняттях і цим допомогти виконати домашнє завдання.

Іноді буває, що викладачі проводять свої уроки схожими один на другий, незалежно від особливостей матеріалу. Методи проведення уроку, а в окремих випадках й структура уроку, мають визначатися змістом матеріалу, його особливостями. Відмінні риси, особливості матеріалу кожної теми мають бути чітко визначені кожним викладачем при підготовці до уроку.

Варто звернути увагу на те, якими можуть бути особливості уроку та як їх використовувати на уроці. Деякі теми вимагають знання учнями певних питань

загальноосвітніх предметів, наприклад, фізики, математики; з інших тем неможливо чи складно використовувати натуральні наочні засоби через їхній розмір чи складну конфігурацію тощо. В результаті аналізу викладач використовує загальноосвітній рівень підготовки учнів та продуманий ним необхідний вид наочних засобів. Особливості теми можуть бути різними, а побачити та описати їх у методичних розробках повинен кожен викладач.

Методи проведення уроку, ступінь висвітлення матеріалу теми визначається підготовленістю учнів до сприйняття матеріалу даної теми. Крім того, викладач має бачити який матеріал даної теми пов'язаний з матеріалом наступних тем. Це необхідно для того, щоб учні були краще підготовлені до наступного уроку та мали уяву про те, як будуть поглиблюватися знання, отримані на цьому уроці, на наступних уроках. Важливо, щоб лабораторні та лабораторно-практичні заняття не були простим повторенням на практиці того, що вже засвоєно учнями на уроці за допомогою плакатів. Для цього викладач має певні питання винести на лабораторно-практичні заняття для самостійного вивчення їх учнями, щоб зробити ці заняття цікавими з пізнавальної точки зору та корисними з точки зору набуття учнями вмінь і навиків самостійної роботи.

В методичній розробці слід чітко визначити знання та вміння, які учні мають отримати на даному уроці. Бажано, щоб знання та вміння були розділені на дві групи. В одну з них входять ті, які отримуються вперше, а в другу – ті, які на цьому уроці удосконалюються й розширюються. Це в подальшому дозволить визначити методи проведення уроку й вимоги до учнів.

Кожний урок передбачає вирішення якихось виховних задач. Тому в методичній розробці уроку має бути визначена певна виховна задача, яка буде вирішуватися на цьому уроці.

Наводимо приблизний зміст першого розділу методичних розробок з теоретичних уроків (занять).

Методичні рекомендації з проведення уроку

Цей розділ методичної розробки являється основним за змістом і значенням. В ньому мають розглядатися наступні питання:

- 1) засоби, які забезпечують зацікавленість учнів матеріалом уроку;
- 2) послідовність викладення матеріалів уроку;
- 3) методи викладання, які рекомендуються для всього уроку або окремих його частин;
- 4) наочні засоби, які рекомендуються для проведення даного уроку, методика демонстрації їх;
- 5) використання класної дошки на уроці;
- 6) використання підготовленості учнів при викладанні нового матеріалу;
- 7) Приклади й порівняння, які можуть бути використані упродовж пояснення;
- 8) шляхи й засоби досягнення свідомості і міцності засвоєння учнями матеріалу уроку;
- 9) методи забезпечення максимальної активності учнів на уроці;
- 10) описання та обґрунтування засобів, які забезпечать ідейну направленість уроку;
- 11) методи вирішення виховних задач даного уроку;
- 12) методи досягнення доказовості й переконливості пояснення;
- 13) зв'язок теоретичного матеріалу уроку з практикою, життям;
- 14) описання засобів, які забезпечать розвиток розумових здібностей учнів на уроці;
- 15) зв'язок матеріалу, що подається, з раніше пройденим і тим, який буде вивчатися у подальшому;

- 16) методика закріплення викладеного матеріалу та перевірка засвоєння його учнями;
- 17) відображення на уроці досягнень науки й техніки з викладеного питання (теми);
- 18) головні думки, положення, які повинні бути виділені викладачем на уроці;
- 19) характер і зміст домашнього завдання.

Успіх будь-якого уроку значною мірою залежить від того, на скільки викладач зможе зацікавити учнів матеріалом теми. Тому в своїй розробці кожний автор повинен торкнутися цього питання. Ступінь зацікавленості найчастіше визначається практичним значенням вивченого матеріалу. Тому в розробці слід привести якнайбільше прикладів застосування на практиці отриманих на уроці знань. Часто значення цих занять полягає в тому, що вони сприяють розумінню наступного матеріалу, готують учнів до виконання різного роду практичних робіт на лабораторно-практичних заняттях, навчальній та виробничій практиці.

Вирішальною умовою, яка визначає якість викладення й засвоєння його учнями, є правильна послідовність висвітлення питань теми. Далеко не завжди ця умова враховується програмами та послідовністю в підручниках. Крім того, при підготовці до уроку треба користуватися й допоміжною літературою – заводськими інструкціями, керівництвами, довідниками тощо.

Тому найкраща послідовність визначається самим викладачем, який в методичних розробках може рекомендувати в якій послідовності краще викласти матеріал теми з відповідним обґрунтуванням. Автор має показати, що дає рекомендована ним послідовність:

- забезпечує висвітлення матеріалу в логічній послідовності;
- сприяє максимальній активності учнів на уроці;
- ставить питання таким чином, щоб учні намагалися вирішувати його самостійно тощо.

Педагогіка рекомендує використовувати на уроці різні методи. Тому в методичній розробці слід дати описання методів проведення всього уроку чи окремих його частин. Рекомендації застосування якогось метода мають бути аргументовані (обґрунтовані). Якщо мова йде, наприклад, про бесіди, автор має переконати читача в можливості застосування в даному випадку цього метода, довести його переваги. Після цього слід дати описання того, як саме варто провести бесіду:

- які поставити перед учнями запитання;
- як підвести учнів до необхідного висновку;
- як і яке зробити заключення тощо.

Якщо автор рекомендує метод вправ, то крім аргументації доречності цього методу, слід визначити й зміст вправи, наприклад, задачі або приклади, які треба учню виконати. Якщо рекомендується лекція, оповідання-пояснення, і в цьому випадку треба довести, чому цей метод є найбільш ефективним, описати проведення заняття цим методом.

Не менш важливу роль у процесі навчання грає наочність. В методичній розробці з питання наочності автор вказати, які з наглядних засобів необхідні для перевірки знань учнів з матеріалу минулих занять, а які – для викладення нового матеріалу. Крім того, не слід вважати, що чим більше на уроці використано різних наочних засобів, тим краще. Використання чи невикористання наочних засобів на уроці має визначатися конкретними цілями. Тому це питання в методичній розробці не повинно обмежуватися простим перерахуванням плакатів, вузлів, деталей, макетів, моделей, схем тощо, а рекомендація певних засобів повинна бути чітко обґрунтована з описанням методики використання її. Визначення методики використання наочних засобів треба супроводжувати поясненнями в процесі демонстрації, як переводити увагу учнів з одної частини на другу, як демонструвати наочний засіб у русі тощо.

Хорошим помічником у роботі викладача є класна дошка, яка при вмілому використанні підвищує наочність навчання, про що в методичній розробці також має сказати автор. Слід порекомендувати схеми, рисунки, креслення, які викладач може демонструвати під час пояснення матеріалу; описати методику виконання креслення, схем. Можливі два варіанти використання дошки, наприклад:

1) креслення повністю виконується до початку пояснення й учні зразу бачать його у готовому вигляді;

2) креслення виконується поступово, на очах учнів, по ходу пояснення матеріалу.

Віддавати перевагу одному з них не варто. На перших порах навчання, наприклад, коли учні ще не знайомі з кресленнями, краще застосовувати другий варіант – виконувати креслення поступово на очах учнів з постійним поясненням кожної лінії. З часом можна вже частіше давати учням креслення в готовому вигляді, з метою розвивати в учнях вміння розбиратися в кресленнях або вміти читати креслення. Якщо методична розробка рекомендує креслити по частинах, то в ній треба привести рисунки з демонстрацією всіх стадій виконання креслення.

Педагогіка вимагає, щоб матеріал, який пояснюється, ґрунтувався на отриманих раніше знаннях. Один із методів використання отриманих раніше знань – це проведення уроку методом бесіди. У методичній розробці слід порекомендувати план бесіди, сформулювати запитання до учнів, визначити узагальнення та висновки, які будуть зроблені викладачем на кінець бесіди. Можливо, викладач зробить висновок, що на знання, які мають учні, варто просто послатися по ходу пояснення нового матеріалу. Тоді треба описати, як це треба зробити. Використовують варіант простого пояснення нового у порівнянні зі старим, у результаті якого будуть вирішуватися задачі: засвоєння нового матеріалу та повторення старого.

У процесі засвоєння нового матеріалу велику роль виконують порівняння, прикмети, які наводить викладач по ходу пояснення. Але ми не завжди завчасно продумуємо їх, покладаємося на свій досвід і на те, що зможемо зорієнтуватися по ходу пояснення. Та досвід показує, що у результаті такої імпровізації найчастіше згадуються далеко не кращі із можливих прикладів. Тому краще їх ретельно продумати до початку уроку. Автор методичних розробок повинен порекомендувати наведення певних прикладів й порівнянь, якими слід користуватися для підкріплення нового матеріалу, щоб зробити викладення його яскравим й образним.

Однією з умов міцності знань є свідоме засвоєння. Тому автор методичних розробок повинен порекомендувати викладачам, як пояснити матеріал, щоб учні не тільки запам'ятали його, а й глибоко зрозуміли. Можливо, це буде описання зв'язку даного матеріалу з законами та положеннями загальноосвітніх та загальнотехнічних предметів, або опис того, як зробити своє пояснення бути переконливим і доказовим.

Іншим методом забезпечення міцності засвоєння знань є вправи. Неправильно думати, що вправи притаманні тільки практичному навчанню – вони широко використовуються й на теоретичних заняттях. Вправи можуть проводитися у вигляді вирішення задач, прикладів.

Досвідчені викладачі вважають, що активність на уроці є важливим засобом розвитку розумових здібностей учнів, сприяє більш міцному й свідомому засвоєнню. Бути активним на уроці – це:

- виступати;
- відповідати на запитання викладача;
- робити самостійні висновки.

Крім того, активність залежить від того, як викладач будує своє пояснення, особистий показ, демонстрація наочних засобів або прийомів. Автор методичної розробки може порекомендувати такий метод пояснення й демонстрації, щоб учні напружено думали, самі приходили до висновків, іноді випереджали викладача.

Однією з необхідних якостей уроку має бути національна ідея, патріотичне ставлення до національних надбань. Автор методичної розробки повинен розказати про те, як використовувати на заняттях розуміння законів розвитку природи, суспільства, держави, родини, сім'ї; як ув'язати даний матеріал з вітчизняними досягненнями, налаштувати учнів бути свідомими патріотами своєї країни та її представників у різних галузях діяльності. Автор методичної розробки повинен підтвердити ці положення конкретними прикладами з даного предмета. Викладач має не тільки допомагати учням вивчати машини, знаряддя, обладнання, а й пояснити ким і коли вони розроблені, які були історичні умови тощо.

Разом з новими знаннями викладачі допомагають учням відпрацьовувати професійні вміння, але не треба забувати й другий аспект навчання – виховання в учнях позитивних рис, звичок. Тому автор методичної розробки має порекомендувати, як використовувати особливості даного матеріалу, щоб виробити в учнях певні якості, наприклад: посидючість та наполегливість, охайність, звичку працювати технічно безпечно й дотримуватися вимог культури праці, здатність критично сприймати, аналізувати й оцінювати події та явища. Важливо, щоб всі рекомендації автора методичних розробок витікали з особливостей матеріалу теми.

Чим переконливіше й доказовіше викладач подає матеріал, тим повніше він вирішує навчально-виховні задачі. Це забезпечує міцність засвоєних знань, привчає учнів аналізувати, більш практично сприймати реальність, відпрацьовувати в собі здібності до майбутньої самостійної роботи, робити правильні висновки. Тому автор методичної розробки повинен не тільки перерахувати, що треба повідомити й показати учням, а й розповісти як зробити пояснення таким, щоб учні запам'ятали й переконалися в справедливості та достовірності сказаного. Треба привчати учнів перевіряти отримані знання.

Дуже важливо, щоб в методичній розробці знайшло своє місце питання про необхідність зв'язку навчання з практикою, з життям. Особливо це стосується викладачів загальноосвітніх та загальнотехнічних предметів. Тому треба підтверджувати наведену інформацію положеннями, розрахунками на прикладах підприємств, сільськогосподарських виробництв, радгоспів, окремих передовиків і новаторів реально існуючих.

Важливою задачею навчання є розвиток розумових здібностей учнів, як основи їхньої творчої роботи в майбутньому. В методичній розробці треба пов'язати це питання з обранням такої послідовності викладення, яка б забезпечила не тільки розуміння матеріалу, а й ставила учнів перед необхідністю висловлювати свої думки. Для цього автор розробки має порекомендувати запитання, які можна чи необхідно залишати учням для самостійного вирішення, й таке за змістом і формою пояснення, яке б викликало найбільше напруження на уроці, але було посильне для них.

Кожна тема й кожне запитання мають головні, основні та другорядні питання. Тому основні положення в методичній розробці повинні бути виділеними або підкресленими. На урок виноситься, як правило, чимало матеріалу. Учням буває важко чи, навіть, неможливо без допомоги викладача виділити головне, щоб сконцентрувати на ньому увагу. Виділяти головне треба тоном мови або більш детальним поясненням, або винесенням на закріплення тощо.

У навчальному процесі велике значення має правильна організація домашнього завдання. Автор методичної розробки повинен вказати характер, зміст, обсяг домашнього завдання, буде воно простим повторенням матеріалу за підручником чи розв'язання задач, прикладів, складання схем, таблиць, карт тощо. В кожному окремому випадку це питання має вирішуватися з урахуванням характеру матеріалу теми.

Дуже добре, коли в методичній розробці буде розміщений розгорнутий план уроку. Цей план може бути розміщений як на початку розробки так і в кінці її. У першому випадку методична розробка буде носити характер описання того, як висвітити

передбачені планом питання; у другому випадку – план буде логічним завершенням методичної розробки.

Наведемо модель проведення теоретичного уроку та план-конспект або розгорнутий план теоретичного уроку, наприклад, з спецдисциплін будівельного профілю.

Модель проведення теоретичного уроку

СТРУКТУРА УРОКУ	ЗМІСТ УРОКУ	ФОРМИ РОБОТИ НА УРОЦІ
1. Організаційна вступна частина	1) налаштування психологічного настрою учнів на продуктивну роботу; 2) введення учнів у понятійне поле; 3) емоційна насиченість пізнавальної діяльності учнів; 4) усвідомлення учнями особливостей потенційного проблемно-пошукового поля	1) взаємне вітання викладача та учня, організація уваги; 2) ознайомлення з науково-популярною літературою; 3) розгляд проблемних питань у формі: - доповіді; - повідомлення; - реферату; - творчої роботи; - елементів гри
2. Актуалізація й корекція опорних знань учнів	1) створення оптимальних психолого-дидактичних умов для продуктивного функціонування внутрішніх проблемних ситуацій учителя та учня; 2) мотивація навчання учнів; 3) відшукування зв'язків опорних знань учнів з невідомими знаннями; 4) перевірка домашнього завдання; 5) змістовність і розгорнутість зовнішнього й внутрішнього навчального діалогів; 6) введення в нову тему уроку; 7) взаємозв'язок і доступність різних проблемно-діалогових форм пошукового осмислювального процесу вчителя й учня; 8) актуалізація мотиваційних резервів учня	1) фронтальне, індивідуальне та бліцопитування; 2) бесіда (вступна, повідомлення); 3) розв'язування кросвордів, тестів; 4) короткі самостійні роботи (теорія, задача, практична робота); 5) читання науково-популярної літератури; 6) доповіді; 7) повідомлення тощо
3. Постановка завдань уроку	1) вибір оптимальних рівнів розв'язання учнями проблемних завдань залежно від інтелектуально-вольових можливостей учнів	1) вступні мотиваційні та пізнавальні вправи; 2) лекція; 3) науково-популярна розповідь, аналіз фактичного матеріалу; 4) бесіда; 5) перегляд та обговорення кіно-, діафільмів; 6) робота з таблицями, схемами, рисунками (малюнками), графіками
4. Пояснення нової теми	1) сприймання та усвідомлення учнями фактичного матеріалу; 2) мінімізація теоретичного матеріалу теми; 3) ґрунтовна психологічна готовність учителя й учня до спільного пошуку нових знань;	1) вступні мотиваційні та пізнавальні вправи; 2) лекція; 3) науково-популярна розповідь, аналіз фактичного матеріалу; 4) бесіда;

	4) осмислення зв'язків і залежності між елементами матеріалу, що вивчається	5) перегляд та обговорення кіно-, діафільмів; 6) робота з таблицями, схемами, рисунками (малюнками), графіками
5. Оперативний контроль	1) оцінювання учнями правильного розуміння набутих знань; 2) корекція адекватності оволодіння навчальною інформацією; 3) визначення ступеню оволодіння навчальним матеріалом, розуміння смислового змісту матеріалу, що вивчають; 4) стимулювання успіхів у конкретній навчальній діяльності	1) система завдань для оцінки рівнів і розуміння навчального матеріалу (засвоєння учнями знань у стандартних та інноваційних умовах); 2) розв'язання корекційних задач і тестів; 3) міні-диспут, дискусія
6. Закріплення вивченого на уроці	1) відпрацювання способів навчальної діяльності; 2) творче перенесення знань учнів у нові умови діяльності; 3) взаємооцінка засвоєних знань і вироблених умінь учнями; 4) осмислення діяльності в різних ситуаціях	1) система вправ для вироблення вмінь і навичок; 2) диференціація навчальних завдань, форм і методів діяльності для практичного використання знань; 3) короткі практичні роботи; 4) досліди; 5) евристичні бесіди тощо
7. Систематизація та узагальнення знань	1) тестове оцінювання рівня оволодіння знаннями, нормами, цінностями; 2) структурування матеріалу, що вивчають, встановлення логічних зв'язків; 3) оформлення систематизованих знань через знаково-графічні засоби (схеми, таблиці); перехід від вузьких до широких узагальнень;	1) узагальнення та систематизація основних теоретичних положень і відповідних ідей науки, що розглядаються на уроці: - науково-популярна розповідь; - тести; - евристична бесіда; - бліц-опитування реконструктивного й творчого напрямку; - семінари, конференції, форуми; - практикуми, екскурсії
8. Підсумки уроку	1) підведення підсумків розглянутих на уроці знань; 2) пояснення домашнього завдання; 3) оцінювання знань учнів	1) короткий огляд змісту уроку; 2) написання на дошці номерів завдань; 3) оголошення оцінок (балів) з коротким коментарем